

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԵՎ ԾԱՅՐԱԳՈՒԹՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՎԱԶԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎԶՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԸ

որին Ս. Օծուրյուն Վեհափառ Հայրապետը, Իր գահակալության առաջին իսկ օրերից, հանդես է եկել որպես «սիրող և նախան- եկեղեցական կարգաց և արարողութեան»:

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի 1958 թվականի հուլիսի 8-ի նիստում Վեհափառ Հայրապետի հրահանգով և առաջարկով ֆեոնության առնվեց մի շատ կարևոր հարց, որ սերտորեն կապված է մեր եկեղեցու հին կարգերի պահպանության, եկեղեցու կյանքի և պայծառության ու հավատացյալների կրոնա-բարոյական ֆրիստոնեական դաստիարակության հետ:

Վեհափառ Հայրապետի կողմից Գերագույն Հոգևոր Խորհրդին ներկայացված հարցն էր «վարդապետ ձեռնադրվելու և ծայրագույն վարդապետության աստիճան ստանալու անհրաժեշտ նախապայմանները»:

Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը սրտագին գոհունակությամբ ընդունեց Վեհափառ Հայրապետի առաջարկը և խնդրեց նորին Ս. Օծուրյունից՝ այսուհետև խստությամբ պահպանել հին կարգը, ըստ որի, մասնավոր կամ ծայրագույն վարդապետական իշխանության աստիճան ստանալու համար, թեկնածուից պահանջվում էր գրավոր մի աշխատություն՝ կրոնա-եկեղեցական, եկեղեցապատմագիտական և կամ եկեղեցա-բանասիրական նյութերով:

Մասնավոր կամ ծայրագույն վարդապետության աստիճան ստանալու համար ներկայացված աշխատությունը պետք է ֆեոնվի

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի նշանակած մի հանձնաժողովի կողմից, որը հետ ֆեոնության կորոշի թեկնածուի արժանավորությունը և կխնդրի Վեհափառ Հայրապետից՝ շնորհել թեկնածուին համապատասխան աստիճան:

Կանխիկ նախկապուսական ժողովը իր 1958 թվականի մարտի 8-ի Ը նիստում զբաղվել էր եկեղեցական տիտղոսների հարցով և եկել էր այն ընդհանուր եզրակացության, որ «ՏԻՏՂՈՍՆԵՐՈՒ ՏՎԶՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՀԱՐԿ Է ԳՈՐԾ ԴՆԵԼ ԱԶԱԼԸՐ-ՋՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՎԱԳՈՒԹՅԱՆ, ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ, ԾԱՅՐԱԳՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՔՈՒԹՅԱՆ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐԸ ՏԱԼ ՄԻԱՅՆ ՍՏՈՒԳԱՊԵՍ ԱՐԺԱՆԱՎՈՐՆԵՐՈՒՆ»:

Վեհ է և սուրբ՝ հոգևորականի կոչումը, ասպարեզը, ծանր ու պատասխանատու՝ «հրեշտակալուն այն պաշտոնը», որին կոչվում է վարդապետը: Այս պատասխով Պողոս առաքյալը պատվիրելով պատվիրում է իր Տիմոթեոս աշակերտին՝ «ձեռս վաղվադակի յուրով վերայ մի՛ դնել» (Ա Տիմ. Ե 22), որովհետև «ոչ որ զանձն ընծայեցուցանէ՝ եւ է ընտրեալ, այլ զոր Տէրն ընծայեցուցանէ»: Դրա համար հարկ է, որ «մանրակրկիտ ֆեոնությամբ, արքուն հսկողությամբ» նկատի առնվեն մասնավոր և ծայրագույն վարդապետական իշխանության թեկնածուների «անստգիտ գնացք»-ը (ընթացք), անթերի գիտությունը, ուսումնականությունը, նկարագրի կայունությունը, կոչման գիտակցությունը, «անբամբաս ֆաղաֆալարություն և այլ ինչ բազմապատիկ կատարելություն»-ը (Մաշտոց):

Ինչպես Հին Կտակարանում ՕՐԵՆՔԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐԸ մեծ ազդեցություն և հեղինակություն էին վայելում իրենց գիտնականությամբ և ուսումնականությամբ. օրենքի բանիմաց հասկացողությամբ և մեկնությամբ, նոր Կտակարանում ևս, Եկեղեցու հոգևոր տնտեսության և կառավարության մեջ, մեծ տեղ էին զբաղում ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐԸ: Պողոս առաքյալը գրում է. «Եւ զորս եղև Աստուած յեկեղեցւոջ այս եւն. նախ ԱՌԱՔԵԱԼՍ, Երկրորդ ՄԱՐԳԱՐԷՍ, Երրորդ ԶԱՐԴԱՊԵՏՍ» (Ա Կորնթ. ԺԲ 28): Վարդապետը, ուրեմն, Եկեղեցու երեք գլխավորներից մեկն է:

ՎԱՐԴԱՊԵՏ բառը նշանակում է ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՂ, ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՈՒՍՄԱՆ, որից և վարդապետել՝ սովորեցնել, Բարոյի բառերը, վարդապետություն բառը՝ որպես ուսուցում, Բարոյություն: Վարդապետները «ճշմարիտ Բանին Բարոյութեան աշակերտ» են, որոնք «զգիտութիւն բանին Աստուծոյ ուսուցանեն, զմեզ յուսատեն, զգիշեր մեղաց և զխաւանգիտութեան փառատեն». այլ խոսքով՝ Եկեղեցու վարդապետության և դավանության գաղափարախոսները, ուղղափառության ճշմարիտ պաշտպաններն են, մեկնիչ ու Բարոյիչ, «ձիքներիք որք տնկեալ կան ի սուրբ Եկեղեցիս» և յարազարմ դալարութեամբ պատրաստեն զնիւր լուսոյ լապտերաց հոգւոց և զպատգամս Աստուծոյ բերեն առ ժողովուրդս, Բարոյեն և իմաստասիրեն, Բանի աստուածաբան են և աստուածամիտ»:

«Ճշմարտութեան վարդապետ, գերահանճար հոեւոր և սուրբ հաւատոյ, անյաղր ախոյեան» Գրիգոր Տաթևացի շատ գեղեցկորեն է բնութագրել ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ կոչումն ու առաքելությունը: Նա գրում է. «Վարդապետն իշխան է բանից (խոսքի իշխան), որ հրամայէ և ուսուցանէ, Եկեղեցոյ տեսական իմաստասէր, որ մտօք և բանին տեսանէ և Բնէն և ուսուցանէ և խառնէ գաշակերտս, իսկ նոքա զժողովուրդս» (Տաթևացի, «Գիրք Բարոյութեան, որ կոչի Զմեքան հատոր», — «Նորին Բարոյ վարդապետաց և Եպիսկոպոսաց», էջ 163—165):

Գրիգոր Տաթևացին վարդապետների կոչման մասին խոսելով նրանց բաղդատում է վարդի հետ. «Վարդն ծաղիկ՝ ունի՝ բազում յատկությունս որ յարմարի վարդապետին», և պահանջում է, որ վարդապետները զինված լինեն գիտությամբ, հավատով, սրբությամբ և առաքինությամբ, «վարդապետն բանի և արդեամբ զօրաւոր լիցի և արի և անյաղրելի ի մէջ բշնամեաց... որպէս պարիսպ և եզր Եկեղեցոյ»:

Մեր Եկեղեցու կյանքում էլ շատ հին է «վարդապետ» կոչման գործածությունը: Գ. Տաթևացին գրում է. «յաղագս մեր բոցափայլեալ աստիճան Բանաւայապետու-

րեան ի Սրբոյն Գրիգորէ.... աստիճան վարդապետութեան՝ առ Սուրբն Մեսրոպ... և յայնմհետէ՝ աստիճան վարդապետութեանս յաջորդեցաւ առ միմեանս» (նույն տեղում, էջ 161):

Մեր գիտուն վարդապետները, Հայաստանի զանազան գավառներում, վաճառքի մեջ իրենց շուրջ հավաքում էին բազմաթիվ աշակերտներ և ուսուցանում էին նրանց: Իսկ ծայրագույն վարդապետները գիտնականի հռչակ էին վայելում և, որպես կանոնական սովորություն, ամեն մի բնում իրավունք ունեին Բարոյելու բեմից, որպես Հայաստանյայց Եկեղեցու ճշմարիտ Բարոյիչներ: Արժանավոր վարդապետները դարուց դար փոխանցեցին «զվարդապետութեան աստիճանն իւրեանց աշակերտաց, և նոքա այլոց ուղղափառ վարդապետաց Ազգիս Հայոց մինչև ցմեր իսկ աւուրս»:

Վարդապետ բառը շատ հաճախ հիշատակվում է մեր հին մատենագրության մեջ իր լիիրավ արժեքով և նշանակությամբ, որպես «ուսուցանող», «ուսուցիչ» իմաստով: «Վարդապետ» անունը, որպես գիտական տիտղոս կամ կոչում, տրվում էր առանձին հանդիսությամբ, ինչպես նշված է Մաշտոցում: Դրանով իսկ վարդապետները իրավունք էին ստանում ուսուցանելու, Բարոյելու ժողովրդին և իբրև նշան այդ կոչման՝ կարող էին ձեռներին գավազան բռնել: Վարդապետական գիտական կոչումը տալիս էին միայն վարդապետները, վարդապետության քեկնածուի գիտական պատրաստությունը բնեւում և արժանավորությունը հաստատելուց հետո միայն: Նրանք են Եպիսկոպոսներ, պատրիարքներ՝ առանց վարդապետության այդ գիտական կոչումը ունենալու:

Բայց դժբախտաբար միշտ չէ, որ խստությամբ պահպանվել է մասնավոր և ծայրագույն վարդապետության աստիճան տալու կարգը մեր Եկեղեցում: Հաճախ եղել են խախտումներ, որոնց դեմ պայքարել են, օրինակ, Միսիրաբ Գոշ (ԺԳ դար), Գրիգոր Տաթևացի (ԺԵ դար) եռամեծ վարդապետներ, որպես «նախանձաւորս անստերիւր և անբերի պահպանութեան կարգացն տալոյ զգաւազան մասնաւոր և ծայրագոյն իշխանութեան վարդապետաց»: Նրանք պայքարել են խեղարքությունների դեմ և պահանջել են միայն արժանավորներին տալ գավազանի իշխանություն և ծայրագույն վարդապետի գիտական պատվավոր կոչում:

Մեծ վարդապետ Միսիրաբ Գոշը իր Դատաստանագրքի առաջին մասի երրորդ գլխում, «Յաղագս դատաստանաց վարդապետաց» բաժնում, ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒՄ է ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ (էջ 88—93): Միսիրաբ Գոշը առաջին հերթին շեշտը դնում է վարդապետե-

րի ուսումնականության վրա. «Եւ վարդապետի եղիցին ըստ իրաւանց նախակրթեալի Հին և Նոր Կտակարանաց և Կանոնական հրամանաց... Յերկուց և յերկուց վարդապետաց կոչեսցին ի պատիւ հրամանի», այսինքն առնվազն երկու կամ երեք վարդապետ միասին պետի է «վարդապետական իրաւունք» տալին վարդապետական նոր քեկնածուին:

Մի այլ կանոնով Մխիթար Դոշը պահանջում է վարդապետից «զհամար ուսման Դրոցն... քէ ո՛ր և կամ յումմէ զգիրս զիրաւաւ շիր ըսքերցաւ ուսմամբ... զի մի՛ պատուեալ անկատարս զպատիւ առեալ՝ բազում վնասս խակութեամբն գործիցեն»:

Մխիթար Դոշի կանոններից երևում է, որ անցյալում մեծ զգուշորւթյուն էին ի գործ դնում, որ տգետները վարդապետական կոչում չստանային, իսկ երբ ումմէ այլ նաւապարհներով, կանոններին անհամապատասխան կերպով տիրանան այդ սուրբ աստիճանին, «զայնպիսիս լոնցուցանել իրաւացի դատաստանաւ, առնուլ ի ձեռանէ զգաւազանէ՝ տայցեն ցուպ շրջողութեան», — ասում է Մխիթար Դոշը:

Մխիթար Դոշից հետո Գրիգոր Տաթևացին կազմել է «ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՏՎԶՈՒԹՅԱՆ ՄԻՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ» (Օրմանյան, «Ազգապատում», հատ. Ա, էջ 2030) «Գիրք գաւազան տալոյ աշակերտացն ճշմարիտ բանին քարոզութեան, նախ զմասնաւոր իշխանութեան՝ որ է չորս աստիճան, և ապա զծայրագոյնն՝ որ է տասն չորս աստիճան» («Մաշտոց», Վաղարշապատ, 1876 թ., էջ 66):

Ըստ Օրմանյան սրբազանի վկայության, Տաթևացու հորինած կանոնը «Տաթևացիին միտին ստեղծումն է»: «Հայ վարդապետութիւնը, — գրում է Օրմանյանը, — որ աստվածաբանության մագիստրոսի աստիճանին կպատասխանէ, Տաթևացիին դրոյթամբ ամբողջապէս եկեղեցական կերպարանի վերածված է, 14 աստիճաններու դասավորութեամբ... մեկը 4 և մյուսը 10 աստիճաններով, որ Փոքր և Մեծ, կամ Մասնավոր և Մայրագոյն անուններով կորոշվին» («Ազգապատում», հատ. Ա, էջ 2030):

Վարդապետական մասնավոր աստիճանը տրվում էր «ուսմանց ընթացքը լրացնողներուն, իսկ ծայրագոյնը պահված էր վարդապետաց վարդապետներուն, որոնք վանքերու կամ վանական դպրոցներու կամ վարդապետանոցներու մեջ իրենց հատուկ աշակերտութիւն մը կկազմէին»: Օրմանյան սրբազանը իր հերթին իր վրդովմունքն է հայտնում, որ Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքարանում ևս դժբախտաբար չի պահպանվել մասնավոր և ծայրագոյն վարդապետական աստիճան տալու նվիրական «սկզբունք», երբ «անուսներու անգամ ծայրագոյն աստիճան կտրվի»: Վերջին ժամանակներում այս ընդհանուր երևույթ է եղել դժբախտաբար և շատ քերք միայն եղել են արժանավոր:

Այսօր էլ պատկերը տարբեր չէ անցյալից: Վեհափառ Հայրապետը, նախանձախնդիր Վեյնեղեցու կարգերի պահպանման և պայծառացման, Մխիթար Դոշի, Գրիգոր Տաթևացու, Օրմանյանի և այլ լուսաբնակ եռամեծ վարդապետների օրինակով և շնչով, ուզում է վերականգնել մեր եկեղեցու ծոցում վարդապետական գաւազանի մասնավոր և ծայրագոյն իշխանության տվչության կարգը, շեշտը դնելով ամենից առաջ մեր նոր հոգեւորականների կոչման գիտակցության, խոր ու բազմակողմանի զարգացման և բարոյական նկարագրի վրա:

Մեր եկեղեցու բարեգարդության և բարեկարգության ամենահիմնական խնդիրներից մեկը մեր հոգեւորականության, եկեղեցու պաշտոնեւորության պատրաստության հարցն է: «Մեք առաւել քան զամենեսեան ունիմք պէտս հոգւոց բժշկութեան» (Շնորհալի):

Հայ եկեղեցու զարթոնք, բարեկարգութիւնն նշանակում է ամենից առաջ եկեղեցու պաշտոնեւորության բարեկարգութիւն և պատրաստութիւն: Լուսամիտ, զարգացած, հավատաւոր և կարգապահ հոգեւորականութիւնը միայն կարող է եկեղեցին պահել բարեկարգ և բարեգարդ վիճակում: Ս. Սահակ Պարթև գրել է. «ՅՈՐԺԱՄ ՈՒԽՏՆ ՈՐ ԳՆՈՒԽՆ Է ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, ԸՆՏԻՐՔ ԵՒ ՊԻՏԱՆԻՔ ԼԻՆԻՑԻՆ, ԵՒՍ ԱՌԱՒԵԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ»:

